

K: katonA
JÓZSEF SZÍNHÁZ

Fejes Endre – Tasnádi István

Rozsda- temető 2.0

**A Hábetler
család
100 éve**

Fejes Endre –
Tasnádi István

Rozsda-

temető

2.0

A Hábetler család 100 éve

RENDEZŐ
Máté Gábor

BEMUTATÓ
2019. 03. 09.

SZEREPLŐK

Id. Hábetler János
Bezerédi Zoltán

Ifj. Hábetler János
Vizi Dávid

Pék Mária / Sós Kriszta
Szirtes Ági

Gizike
Péter Kata m.v.

Hajnalka
Rujder Vivien

Híres István / Csacsca
Kovács Lehel

Zentay György / Hábetler Norbi
Mészáros Béla

Seres Sándor/Szónok
Elek Ferenc

Seresné / Szomszédasszony / Riporternő
Kiss Eszter

Reich bácsi / Zentay Nimród
Szacsvay László

Reich Kató / Kárpáti Orsi
Mészáros Blanka

Ervin / ifj. Zentay Gyuri
Tasnádi Bence

Küvecses Anna
Bodnár Erika

Küvecses Endre
Ujlaki Dénes

Csele Juli / Szomszédasszony
Fullajtár Andrea

Stádinger kőfaragó / Hábetler Józsi
Rajkai Zoltán

Sápadt Béla / Tévériporter
Dankó István

*Mátyás István százados / Törzsőrmester /
Végrehajtó*

Takátsy Péter

Cira Pirooska
Czvikker Lilla e.h.

Szűcs Béla / Zászlós / Lakatos / Rokon
Rohonyi Barnabás e.h.

Pincér / Kocsmáros / Katona / Rendőr / Fotós
Lengyel Benjámin e.h.

ALKOTÓK

Díszlet: **Cziegler Balázs**, jelmez: **Füzér Anni**, világítás: **Lohár Antal**,
zene: **Dargay Marcell**, sűgő: **Héricsz Anna**, ügyelő: **Valovics István**,
dramaturg: **Török Tamara**, asszisztens: **Fejes Vera**

Munkatársak: Fodor István, Fórián Péter, Lakatos Dezső, Szalontai István,
Makray Gábor, Pető Gergő, Párizs Misha, Batta Eszter, Kulcsár Nóra, Elek
Bea, Szeberényi Lejla, Tóth Barbara, Tölle Judit, Kertész Janka, Török Marcell,
Harangi István

Az előadásban a rádióban elhangzó hanganyagot az Országos Széchényi
Könyvtár Történelmi Interjúk Tára, az archív híradós bejátszásokat pedig
az RTL Klub Hírszerkesztősége bocsátotta rendelkezésünkre.

Az előadásban látható fotókat, és az ötvenhatos plakátot Dömölky Dániel
készítette.

Tasnádi István: Párkánszky Kálmán

Azt tapasztaltam, bárkivel elkezdem a múltról a beszélgetni, előbb-utóbb kiderül, hogy van minimum egy jó családtörténete. A sajátja. A szüleiről vagy a nagyszüleiről. Aki végigélte errefelé a XX. századot, az nem úszhatta meg elképesztő sztorik nélkül. Ami sorsnak nehéz, történetnek többnyire jó. Van egy jelenet az előadásban, amikor a halottnak hitt Hábetler Jani visszatér az orosz hadifogságból. A próbán ülve tudtam, hogy ez a jelenet jön, mégis, amikor megtörtént, váratlan erővel szíven ütött és csak nyeltem a könnyeimet. Utána eltöprengtem, miért pont ez a rész hatott rám ilyen erővel. Volt édesanyámnak egy nagybátyja, illetve csak az egyetlen nagybátyja volt, szülei egyszerem gyerekeként nem dúskált rokonokban. Párkánszky Kálmán harcolt a második világháborúban, 1944 októberében, 24 évesen tűnt el a II. Ukrán Front elleni harcban. A háború fél évvel később véget ért, de Kálmán nem jött haza. Hír sem jött róla. A dédnagyanyám állítólag kapott egy levelet egy nyírségi lelkésztől, amiben Kálmánról volt szó, de azt egyből összetépte, és továbbra is várta haza a fiát. Évtizedekig várta. Anyám azt mesélte, hogy minden családi ünnepen megterítették neki, hátha éppen akkor jön meg a fogságból.

Kálmán egysége évekig Székelyudvarhelyen állomásozott, ott ismerkedett meg egy helyi lánnyal, Bagoly Magdával, akit pár héttel az eltűnése előtt feleségül is vett. Magda egy ideig még lelkesen írogatta neki a leveleket – kedves, naiv, fontoskodva lelkendező sorok, nyilvánvalóan egy fülig szerelmes asszony szavai, itt őrzöm mindegyiket egy öreg bon-bonos dobozban –, aztán egy idő után feladta. Évekkel később, hogy újra férjhez mehessen, megpróbálta Kálmánt halottá nyilváníttatni, de a dédnagyanyám megtagadta a hozzájárulást, a családnak pedig megtiltotta, hogy bárki is szóba álljon a hűtlen nővel. Az árulóval, aki abbahagyta a várakozást. Bagoly Magda később Szolnokra költözött az új családjával. Évtizedekkel később, a '70-es évek elején felhívta telefonon anyámat, hogy találkozzanak. Anyám a nagyanyjától való félelmében nem mert igit mondani. Nem sokkal a halála előtt azt mondta nekem,

hogy kevés dolgot szégyell az életében, de az, hogy gyávaságból visszautasította Magdát, még mindig nagyon bántja. Bárcsak vissza lehetne csinálni!

Dédnagyanyám 94 évet élt, kitartóan várta haza a fiát. Még akkor is várta, amikor megszülettem. Állítólag amikor meglátott a bölcsőben, összecsapta a kezét és felkiáltott: a Kálmuska! Négyéves voltam, amikor meghalt, de egy kicsit emlékszem rá. Pontosabban van egy emlékképem róla. A nagyszüleim konyhájában vagyunk, és ad nekem egy kissé száraz, komódszagú babapiskótát. Életem első színdarabját Párkányszky Kálmán álneven írtam. Amióta az eszemet tudom, kinn van a képe a szobám falán.

Elmondtam ezt a történetet egy pszichológusnak, akinek egyből csillogni kezdett a szeme, hogy akkor nyilván egy átvételen keresztül a családi mártír szerepét osztották rám. Azt javasolta, hogy zárjam le magamban a Kálmán-történetet, derítsem ki, hogy valójában mi történt, szüntessem meg a nyomasztó családi titkot. Megkérdeztem hát egy családfakutató ismerősömet, tudna-e ebben segíteni. Pár héttel később átküldte Kálmán katonai archívumban talált halotti kartonját.

Párkányszky Kálmán valamikor 1944. október 22-e és november 7-e között hunyt el az alföldi páncéloscsatában, halálát fejlövés okozta. November 7-én temették el Tiszadorogmán. Egy koratavaszi napon leautóztam oda, hátha megtalálom a sírját. Nem jártam sikerrel. Van ugyan egy világháborús hősi emlékmű a templom mellett, de Kálmán neve nem szerepel az elesettek között. A helyiek szerint akkoriban a legtöbb halottat a Tisza töltésébe temették. Kimentem a Tisza-partra és gyújtottam egy gyertyát.

Eddig nem raktam össze, de Hábetler Jani épp egyidős Párkányszky Kálmánnal. Mindketten harcoltak az oroszok ellen és mindketten eltűntek a háború után. Talán ezért ütött annyira szíven, mikor a szakadt katonaruhás Hábetler Jani bevonszolta magát a színpadra és lelkenedezve körülvette a család. Párkányszky Kálmán végre hazatért.

Vizi Dávid

Az anyai nagyszüleim a Zempléni-hegységben, Kázmárkon éltek. A nagymamámnak az egyik első, nagy szerelme egy katona volt. Csakhogy az anyukájának is megtetszett ez a katona; leitatta, és elmarta a nagymamámtól. Nagyanyám 17 éves lehetett, amikor az anyja megalékelte, hogy otthon ül a nyakán, és az első adandó alkalommal férjhez adta. Az esküvőn leesett és egészen a templom kapujáig gurult a jeggyűrűje, ami a falusi hiedelmek szerint nagyon rosszat jelent. „Na lcu, ezt baszhatod!” – mondta valaki a nagymamámnak. Nem is tartott két hónapnál tovább ez a házasság. Aztán összeismerkedett egy másik emberrel. Tőle három gyereke lett, az anyukám és még kettő.

A nagyapámat '56-ban leitatták, és – a pesti események hatására – elmondatták vele a „Talpra magyar”-t. De annyira részeg volt a nagyapám, hogy a „Horthy Miklós katonája vagyok” kezdetű dalt is elénekelte még hozzá. Aztán az egyik este megállt a házuk előtt egy autó, megjelent két fegyveres rendőr, és azt mondták: „Emil, jössz velünk!” Falubeliek voltak, ismerték a nagyapámat. „Nem megyek sehova!” – mondta nekik a nagyapám. Erre a nagymamámra fogták a puskát, apámat pedig elvitték, és úgy megverték, hogy utána már csak feküdni tudott, a haláláig ápolni kellett. Ráadásul a saját testvére jelentette fel, nem tudni pontosan, hogy miért. Az apukám családját egyáltalán nem ismerem. Anyukám próbált keresni magának párt, aki elfogadja őt gyerekekkel. Talált is. A nevelőapám szülei Tiszapalkonyán laktak. A szobájukban külön voltak az ágyak; az egyikken feküdt az öreg, a másikon az öregasszony. Mindkettejük párnája alatt volt egy kés – arra az esetre, ha este részegen jön haza az öreg és akar valamit az asszonytól, illetve arra, ha az asszony meg akarná lopni az öreget, aki még a halálos ágyán is attól félt, hogy meglopják, ellopják az óráját. Egyébként börtönőr volt Sopronban, és nagy kommunista; az élete végéig visszavárta a kommunizmust. Nézte a 2006-os tévészékház-ostromot, és ezt mondta: „beléjük kell lőni... akkor nem ugrálnának itt, mint '56-ban”.

A szocreál egzisztencialista

Takács Ferenc Fejes Endréről és a Rozsdatemetőről

„Ezek mind élnek ám, és a Csele Juli tényleg egy oltári nagy kurva” – közölte velem osztálytársam. Valamikor 1962-63 táján lehetett ez. A Nagyfuvaros utca lakói voltak ezek az „ezek”, Csele Julit is beleértve, s személyüket Fejes Endre Rozsdatemető című regénye tette annak idején országszerte ismertté. Mi sem jellemzőbb a regény felkavarta viharos össznépi érdeklődésre, hogy csökevényes irodalmi érzékű kamaszok is Fejes Endre regényének realizmusáról, a benne leírtak-megjelenítettek igazság- és valóságtartalmáról folytattak eszmecsere-t... Az 1962-es Téli Könyvvásárra megjelent regény hatása tényleg páratlan volt. Első kiadása pillanatok alatt elfogyott, mint ahogy az akkoriban szokatlan gyorsasággal megjelentetett második (1963) és harmadik (1964) is. Óvatos becslések szerint is több százezren olvasták el – vagy vették legalábbis kézbe – a Rozsdatemetőt.

1962 decemberében jelentek meg az első kritikák a regényről, majd ezek nyomán, 1963 elején hosszúra nyúló vita támadt a Rozsdatemetőről. A vitát figyelemmel kíséző nagyközönség annyit mindenképp „levett” a dologból, hogy lám, ugyanaz az irodalmi alkotás többféleképpen is értelmezhető és rangsorolható, s hogy ezek szerint szabad és lehet vitatkozni, ha másról nem is, legalább egy regényről. S egyáltalán: valami nincs rendjén evvel a Rozsdatemetővel, ha ennyit kell róla vitatkozni, vélhetőleg „rázós” dolog (ahogy akkoriban mondták), olyasmit sugall, amit a hivatalosság csupán nyögvenyelősen fogad el, de amit nemigen mer nevének nevezni. Azaz a fogadtatásnak akaratlanul is sikerült felfényeznie a regényt, és felkeltenie iránta az érdeklődést, éppen avval, hogy rossz – vagy legalábbis felemás és bizonytalan – hírbe hozta. Akarták, nem akarták, a közönség szemében „gyanús” lett a Rozsdatemető – olyan könyv, amelynek titka van, sötét és kellemetlen üzenete a „hatalom” számára, még ha nem is nagyon tudta senki, mi is ez a titok. Példátlan irodalmi sikertörténet indult el evvel.

Az éppen ekkor a negyvenedik életévébe forduló Fejes a Rozsdatemető előtt, bár 1955 óta írásaiból élt, alig-alig ismert szerző. Most egy csapásra országos híre támad, 1963-ban József Attila-díjat kap. Ugyanennek az évnek az őszén a Tháliában játszani kezdi a Rozsdatemető színpadi változatát, s játsszák is sokáig, a színikritika és a színházlátogató közönség lelkenedezése közepette. A regénynek híre megy külföldön, idővel húsznál is több nyelvre fordítják le. Fejes Endre 1975-ben Kossuth-díjat kap, a Rozsdatemetőből egyetemi tananyag, gimnáziumi kötelező olvasmány, sőt érettségi tétel lesz. Ma már látszik, hogy a regény víziója a szocreál dogma, sőt egyenesen a munkásosztály marxista mítoszának a cáfolata volt. A Rozsdatemető annak a fantomképzetnek az ellenképét rajzolta meg, amely szerint a munkásosztály a történelem alanya (ágense, mozgatója és letéteményese) lenne. Hábetlerék élete azt példázza, hogy ők elviselői csupán a történelemnek, mi több, nincs semmiféle transzcendens Terv, amelynek – öntudatra ébredvén – ők a kivitelezői és beteljesíthetői lennének. Ezt persze senki sem merte akkor kimondani – sőt, úgy hiszem, elgondolni sem. A regény az emberi állapot sötét és kellemetlen látomásaként olvastatja el magát velünk. Monotóniája, a családregényektől megszokott részletező terjengősségnek dacosan ellentmondó tömörsége, szenvtelenül tárgyyszerű stílusa, leírásainak egyszerre elnagyolt, egyszerre mikroszkopikusan fókuszáló jellege mind ugyanazt sugallja, mégpedig páratlan erővel: az élet a gépies ismétlődés, az értelmet-célt nélkülöző esetlegességek világa, múlás és porladás; inautentikus lét, amelynek, bár igen szeretjük ezt önáltató módon elhazudni, mindannyian a foglyai vagyunk, mindörökké.

Szirtes Ági

Az anyai nagyanyám csodálatos, áttetsző kék szemű, picike sváb asszony volt, aki még nyolcvanhat évesen is úgy szaladt föl a padlásra, mint a mókus. A temetőt mindennap megjárta Szigligeten, három kilométert gyalogolt oda, hármat vissza, hegynek fel. Nagyapám két méter magas volt, igazi rátarti, büszke férfi, az egész falu rettegett tőle, és otthon sem tűrt ellentmondást. Ha hazajött a mezőről, és a déli harangszó tizenkettedik kondítására nem volt ott a gőzölgő leves az asztalon, lesöpört mindent, és kegyetlenül leteremtette a nagyanyámat. De neki is megvoltak a maga csendes módszerei, hogy hogyan járjon túl az eszén.

Az apai nagyszüleim sülysápiak. Nagyapám a falu bírójának a zabygyereke volt, és az egész életét megkeserítette, hogy nem volt apja. Játszott a gyerekekkel az út mentén szüretkor, a gazdák hordták be a szőlőt a bíró udvarába, a gyerekek meg ugratták a nagyapámat: „Ott jön apád a szőlővel, kérjél tőle szőlőt!” A nagyapám odament a bakon ülő férfihez, „Apa, adjon szőlőt!” – mondta neki, az meg végigvágott rajta az ostorral; letagadta, hogy az ő gyereke.

A nagyanyám tizenkilenc éves volt, és a vonatokat takarította a Keletiben, amikor megismerkedett a nagyapámmal. Apám nagyon szépen írja le a találkozásukat a könyvében: „Egyszer csak kit lát a Keletiben a tizenhétéves Ádám? Egy lányt, aki a személyvonatok ablakait mossa, tisztítja. Nézi, nézi a lányt, a lány meg őt nézi. Fényesre nézték egymást. Fénylett a szemük, fénylett a szívük és fénylett az egész Keleti.”

Később nagyanyám mindig ott ült a kis sámlin a sparhelt mellett, onnan irányította az egész nyomorult kis gazdaságot. Uralkodó egyéniség volt. Ihatatlan lőréket csinált a nagyapám, és iszonyú kosz volt mindenhol.

Apám fél zsák búzáért meg fél zsák rozsért a teheneket őrizte egész nyáron. Hatan voltak testvérek, dolgoznia kellett. Amikor vége lett a háborúnak és jöttek haza a katonák, kifigyelte, hogy hogyan várják az asszonyok a fiaikat, férjeiket, írt erről egy verset, és szörnyen nagy sikere lett vele, amikor előadta. „Neked színésznek kéne menned” – mondta neki a tanító. Akkor is a teheneket őrizte

a mezőn, amikor talált egy papírt, odafújta a szél: „Fiatalok, jelentkeztek színésznek!”. Megkérte valamelyik kis társát, hogy menjenek fel együtt Pestre, felvételizni. Már rég vége lett a felvételinek, amikor odaértek. Apám nagy patáliát csinált, erre valahogy mégis meghallgatták – és felvették. Ez közvetlenül a háború után történt; ő lett a színész-kollégium első lakója. Gobbi Hilda ragasztgatta be újságpapírral a kitörött ablakokat...

Apu egyszer Szigligeten forgatott. Allítólag már a vonaton elbűvölte a táj szépsége, és arra gondolt, hogy itt fogja megtalálni az igazit... Anyám az Esterházy-kastélyban, az Alkotóházban volt szobalány, a forgatás pedig a kastély kertjében levő csodálatos arborétumban zajlott. Anyámék is mentek leskelődni a patak partjára. Apám kifigyelte anyámat, amikor fölkapta a szoknyáját, hogy átlábaljon a patakon, és odaszólt neki: „Beleér a szoknyád, kislány!” Anyám meg visszaválaszolt: „Ott ér, ahun van!” Később apám a faluban sétált, és épp anyámék háza előtt járt, amikor anyám kilépett az utcára, a kezében két vödörrel, a nyomóskúthoz ment vízért... és akkor ott eldőlt a dolog.

A 20. század

(Kosáry Domokos, történész)

Ez egy kegyetlen század, egész Európa számára kegyetlen század. A század elején az Osztrák-Magyar Monarchiában Magyarország aránylag jó helyet foglalt el. De jött a cezúra az első világháborúval, amelynek tulajdonképpen a második világháború csak egy záró fejezete volt. Közben volt egy kis fegyverszünet.

Magyarországon a szélsőjobb nem a magyar politika belső arányai-ból következően nőtt ki, hanem azért, mert az országot irtóztos nyomás érte a harmincas évektől kezdve a hitleri birodalom felől.

A kommunizmus sem azért került uralomra Magyarországon, mert a széles tömegek és a vezető politika egyhangú lelkesedéssel követte, hogy jöjjenek be, hanem azért, mert ezt a szovjet politika így diktálta. Szóval a nemzetközi erőviszonyok játékterén dőlt el, hogy nálunk belül mi lesz. Most ez nem így van. Most kénytelenek vagyunk a saját hibáinkra támaszkodni.

Bezerédi Zoltán

Mindkét nagyapám meghalt '41-ben, rögtön a háború elején. A nagymamáim ott maradtak négy-négy gyerekkel. Anyám cseléd volt Komádiban, a román határnál, és olyan szép, hogy tizenhat éves korában, amikor jött a román front, a nagymamám verembe ásta, hogy ne erőszakolják meg a katonák. Ebben a veremben élt két hétig, a testvérei etették, gondozták éjszakánként. Anyám öccse, aki nem nagyon bírta anyámat, beleköpött az ételbe, amikor leadta neki a pincébe. Hogy ő maga ehesse meg... A nagymamám észrevette, hogy mit csinál, és elkezdte kergetni. A román határőrök fogták el őket; kiderült, hogy átszaladtak az aknamezőn. Visszafelé nem mehettek ugyanarra, három nap alatt értek haza. Anyám, hogy meneküljön a családtól, tizenhat évesen hozzáment egy férfihez, aki alkoholista volt. Teherbe esett, de a gyerek elment. A férje verte, anyám Pestre szökött előle, aztán elváltak. Előlem sokáig titkolták ezt a történetet.

Apám a legidősebb fiú volt a családban, tizenegy éves korától ő volt a családfenntartó. Miután letelt a hároméves sorkatonai szolgálata, felajánlották neki, hogy legyen továbbszolgáló, ő pedig ottmaradt mint továbbszolgáló katona – úgy érezte, hogy ez az egyetlen kitörési lehetősége. Pestre vezényelték. Anyám ekkor már kalauznő volt Pesten. A hatos buszon ismerkedtek meg. A katonaiszt flörtölni kezdett a jegyeket kezelő kalauznővel, aztán elég gyorsan összeházasodtak. Nem volt semmijük. Anyám munkásszálláson lakott, apám a laktanyában – aztán együtt, albérletben. Én ebbe a nyomorba születtem bele.

Anyám nem sokkal a születésem után újra terhes lett, de jött '56... Azt hitték a szüleim, hogy megint világháború lesz, úgyhogy anyám – tiltott műtétrel – elvetette az öcsémet.

Engem levittek falura, aztán egyszer csak lejött értem az anyám meg a barátnője, és hazahoztak. Ekkor történt, hogy anyámat a Keleti pályaudvaron cigánykurvázni kezdték forradalmárok; meg akarták erőszakolni. Anyám barátnője fölhívta apámat, és apám tankkal, orosz tankkal jött értünk a Keleti pályaudvarra; így vitt minket haza.

'56-ban apám százada a rádiót őrizte. Az volt a szerencséje, hogy nem volt szolgálatban. A század másik fele meghalt. Azokat, akik életben maradtak, előléptették a hősiességükért. Apám tiszt lett. Az öccse, a keresztapám, a Békéscsabai Forradalmi Tanács tagja volt. Azért nem végezték ki, mert tiszt volt a bátyja. Apám viszont pont az öccse '56-os múltja miatt nem léphetett később előbbre. Minden disznótoron komoly vita volt ebből.

'56 után apámat – valószínűleg azért, mert ivott – elküldték egy kicsit pihenni; lement Komádiba, a nagymamámhoz. Nagyon büszke volt rá, hogy már tiszt, és az ávós egyenruhájában grasszírozott a falu főutcáján a kocsmába, meg vissza. A nagybátyám, anyám nővérének a férje, gyűlölte az ávósokat, és meg akarta ölni az apámat. A templom mögött akarták elkapni, amikor este megy haza a vendéglőből. De anyám legkisebb öccse, aki akkor még gyerek volt, véletlenül kihallgatta ezt a beszélgetést, és szólt a nagymamám-nak; figyelmeztették apámat, úgyhogy alsó utakon ment haza, nem tudták megölni. A család úgy tett, mintha sosem történt volna meg ez az eset, ugyanúgy ültünk utána is a családi ebédeken...

Néhány év múlva kaptunk egy szolgálati lakást a Laktanya utcában, Óbudán. Mellettünk, a laktanyában minden csütörtökön és pénteken filmet vetítettek, és mi, Laktanya utcai gyerekek, mindig bekéredzkedtünk; az első sorból néztük a filmeket a katonai étkezdében. A katonáknak fém evőeszközkészletük volt, és minden filmbeli csókolózáskor földobták a kanalukat; csörömpölve esett le ezer kanál a konyhakőre... ez volt az ejakuláció.

Ha beteg voltam, leküldtek Komádiba a nagymamámhoz, mert anyám nem tudott otthon maradni velem; a nők csak két hét szabadságot kaphattak egész évben. Anyám, a prolinő, mindig csipkekesztyűben, elegánsan kiöltözve jött le Komádiba... Az összes vidéki rokonom szépen lepusztult; anyámék jól tették, hogy eljöttek onnan. De igazán boldogtalan emberekként éltek Pesten. Természetesen egymást okolták a borzalmas életük miatt, úgyhogy szép, lidérces gyerekkorom volt. Tisztességesen taníttattak, de soha nem tudtak mit kezdeni azzal, hogy színész lettem.

1919

Felvilágosító plakát a pesti utcán

A tisztaság eddig a gazdagok kiváltsága volt!!!
A burzsoá későnkelő asszonya hófehér selymes ágyából illatos fürdőbe léphetett és órák hosszat ápolhatta elpuhult testét.
A proletárasszony kénytelen volt kora hajnalban elhagyni piszkos vaczkát és gondozatlan gyermekeit, hogy a falat kenyérért késő estig robotoljon. Sem pénze, sem ideje nem volt a tisztálkodásra.
PROLETÁROK!
A Tanácsköztársaság nemcsak szellemi tisztaságot, lelki felszabadulást jelent, hanem módot ad arra, hogy szépek és egészségesek legyetek!
A tisztaság fegyver a járványok ellen.
Vigyázzatok saját és gyermekeitek tisztaságára.
Tartsátok rendben és szellőztessétek a lakást.
A tiszta ruha megóvja a testet a sok betegségtől.
Tiétek a fürdő: fürödjetek!
A munka és a tisztaság szépsége a proletár gazdagsága!!!

Balázs Béla: Naplóbejegyzés 1919. december 4.

És közben bevonult Horthy a nemzeti hadsereggel! Dörögtek az ágyúk, sastollak lengtek a szélben, a Himnusz, és a Rákóczi-induló harsogott, a nép ünnepelt és virágot szórt (ugyanaz a nép, amelyik a két forradalmat csinálta!), és mi a kis hideg cselédszobában özszebújtunk, és megint sírtunk. Nem kegyetlen-e, hogy mi ennek a „magyar ünnepnek” nem örülhetünk? Nem szörnyű-e, hogy ezek, a magyar nemzeti hadsereg, a mi ellenségünk, és bennünket halálra keres? Nem szörnyű, hogy kicsavarják szívünkéből a magyarsághoz való jussunkat? Mért, mért, mért? A szívem közepén keresztül folyik a Tisza, és magyar költő vagyok, de halálra keresnek a sastollas huszárok, és kivernek az országból, mert azt vallom, hogy a tőke erkölcstelen, és hogy az emberek közösségben éljenek, és hogy a nemzetek álljanak össze, mint a svájci három, hogy közös politikai adminisztráció tegyen lehetetlenné minden erőszakos versengést és háborút. Ezért vagyok hazátlan.

Máté Gábor

Anyám, Lokáncz Rozália, egy 20 évvel ezelőtti rendőrségi elírás (személyi igazolványba való bevezetés) következtében Lokancz Rozáliává változott... Két fiútestvér nevelődött vele együtt, valószínűsíthetően Károly és Gyula; előbbi nem jött haza a második világháborúból, későbbit katonatisztként ismertem kisgyermek koromban, anyám apja (maga is Károly) feltételezhetően villanyszerelő és fémekekkel dolgozó kétkezi munkás volt. 1894-ben született, felesége, anyám anyja, Gyenes Terézia 49 évesen, 1937-ben hunyt el hosszas szenvedés után... Gyermeki kérdéseimre, „miben halt meg a nagymama?“, anyám minden esetben csak ennyit válaszolt: „hát hasnyál”... Anyám életben maradt testvére két gyermeket nemzett (Peti és Juti), akik számos unokával örvendeztették meg szüleiket. (Peti és Juti... innen még jön Petra és Réka, másik ágon Boglárka és Borbála).

Apám egyke volt, apja Dr. Máté Károly jeles sajtó- ill. nyomdatörténész, 1937-47 az Egyetemi Nyomda igazgatója volt (1896-os születéssel, első világháborús frontszolgálattal; 91 éves korában hunyt el), apja József néven volt tanító valahol Tolna megyében. Ha emlékezetem nem csal, nagyapámnak volt egy Vilma nevű nővére vagy húga, felesége biztosan volt, Cziriák Irén. Születésem után nem sokkal, 1955 augusztusában, szívroham következtében halt meg. Atyám anyámmal történő házasságából még egy leánygyermek született, Vera nevű nővérem. Ő egy fiú gyermeket hozott a világra, aki Krisztián névre hallgat, továbbá felnevelte férje fiát is, a kis Bélát, aki természetesen már nagy fiú. Három gyermek apja (CSOK). Ők Demeterek.

Apám anyja egy Cziriák Frigyes nevű apától származott leánytestvérével, Gizikével együtt. A két leány Pencen töltötte gyerekkorát. A Cziriák család valamikor nemességet vásárolt, fogalmam sincs, mikor.

Anyám és apám által ismerkedett meg, hogy a második világháború után anyám apja házmester lett abban a házban, ahol a Máté család élt. A frigyben nyilván szerepet játszott, hogy apám, Lajos, többször találkozhatott a házmester lányával, Rozikával – mondjuk, a liftnél. A mi családunk ugyanis az 5. emeleten lakott.

Nekem két fiam van, Bálint és Marcell. Az előbbi már házas, Gém Nórával kötött házasságot. Egy szép kislánnyal, Lindával örvendeztették meg házasságukat. Másik fiam még nem dicsekedhet hasonlóval (feleség, gyerek).

Amúgy a Matejka – későbbiekben Máté – család Morvaországból vándorolt Magyarországra 1848 táján, odakint sert főztek. Ennyit tudok.

1939

Teleki Pál indoklása a II. zsidótörvényhez

Mind szélesebb körű lett annak a felismerése, hogy a zsidóság sajátos, minden néptől élesen elkülönülő népcsoport. Származásbeli különbségei és területi szétszórtsága ellenére évezredek óta életteni és lelki elkülönülésben él. A zsidók évezredes elzárkózása a mindenkori környezettől, s faji, érzelmi és szellemi életüknek idegen tényezők közrehatását évezredek át kizáró alakulása okozták azt, hogy idegenek maradnak e népek összességének és minden nemzetnek testében, hogy az őket vendégül befogadó népekbe való beolvadási törekvésük ellenére mindig tovább él bennük az ösztönös hajlam, hogy zárt fajiságukban megmaradjanak.

A Német Birodalom évek óta a legerélyesebb intézkedéseket fogantatosítja a szám és a gazdasági súly szempontjából a magyarországinál jóval kisebb jelentőségű németországi zsidóság ellen, és ezeket a rendszabályokat kiterjesztette az időközben bekebelezett Ausztriára, és a szudétanémet területekre is. Észak felől Lengyelország az utolsó években szintén megkezdte a zsidóság intézményes visszaszorítását, közvetlen szomszédaink is valamennyien, nevezetesen Cseh-Szlovákia, Jugoszlávia és Románia egyaránt megindították a zsidóság intézményes visszaszorítását, és rendkívül erélyes intézkedésekkel erre az útra lépett Olaszország is, ahol pedig a zsidóság a lakosság számához képest elenyészően csekély.

Hazánkat tehát kétszázmilliónyi hatalmas népgyűrű veszi körül, amely a zsidóságot magából kiszorítani igyekszik. A természet megcáfolhatatlan törvénye szerint fog előállni tehát a helyzet, hogy a zsidóság ebből a kétszáz milliónyi népgyűrűből – a nyomásnak a legkisebb ellenállás irányába engedve – hazánkba özönlik, ha csak idejekorán nem teszünk olyan intézkedéseket, amelyek következtében az ország letelepülésük számára nem nyújt többé számottevő lehetőségeket. Igaz ugyan, hogy határvédelmi intézkedésekkel gátat lehet vetni a tömeges betódulásnak, de sok évtizedes tapasztalataink azt mutatják, hogy az állandó beszivárgást csupán rendészeti természetű intézkedésekkel nem lehet megakadályozni.

Péter Kata

Az én családom katolikus, a férjem édesanyja zsidó, az édesapja pedig szerb kötődésű. Az esküvőnk a Szentendrei Skanzenban volt, egy katolikus kápolna tövében felállított hüpe alatt mondtuk ki az igent az anyakönyvezető, egy katolikus pap, egy rabbi és egy ortodox-szerb férfikórus jelenlétében. A rabbi arról beszélt, hogy a hüpe négy oldala a szabadságot és a nyitottságot jelképezi: legyünk nyitottak a négy égtáj felé. Ezzel mindig is egyetértettünk, és a gyerekünket is eszerint neveljük; biztos fog menni templomba és zsinagógába is.

Mindkét nagyapám megjárta az orosz fogságot, az egyik megszókött, a másik két évet töltött el ott. Az anyai nagyapám, Perjési Ferenc a második világháborúban beöltözött SS-tisztnek, és zsidókat mentett Wallenberggel együtt, kivezényelte őket a gettóból. Nagy szívfájdalma volt, hogy nem kapta meg a Világ Igaza kitüntetést, pedig fel volt terjesztve rá. A férjem nagyszülei voltak Auschwitzban, hazajöttek, de soha nem beszéltek erről.

1941

Teleki Pál búcsúlevele

Főméltóságú Úr!

Szószegők lettünk – gyávaságból – a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi odadoztuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk – mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! A legpocsékabb nemzet.

Nem tartottalak vissza. Bűnös vagyok.

Teleki Pál

(A levél hátoldalán:)

Főméltóságú Úr!

Ha cselekedetem nem sikerülne teljesen és még élnék, ezennel lemondok.

Mély tisztelettel: Teleki Pál

Takátsy Péter

A nagyapám karpaszományos légvédelmi tüzér volt, és nagyon szerették az alá beosztott katonák, mert rendkívül jó hallása volt – sokat hegedült –, és pontosan tudta, hogy milyen repülőgép közeledik, és hogy hová kell elbújni előle, hogy megússzák a bombázást.

1944

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózata a magyar néphez

1944. december 21-én Debrecenben, a magyar függetlenségi eszme ősi várában összegyűltek a magyar nép hivatott képviselői, hogy megalkossák az Ideiglenes Nemzetgyűlést. Ezer sebből vérző, végveszélybe került hazánk megmentésére rendkívüli erőfeszítésre van szükség!

Az nem lehet, hogy nemzetünk elsüllyedjen a sírban, melynek szélére taszított bennünket a Németországgal kötött átkos szövetség! Nem akarjuk, hogy a német hódítók oldalán, a nemzet érdekei ellenére három és fél évig folytatott bűnös háború miatt elpusztuljon nemzedékek munkája és összedűljön a magyar állam ezeréves épülete! Nem lehet, hogy a német zsoldban álló Szálasi-bűnözövegzet hazaárulása miatt egyedül Magyarország pusztuljon tovább Németország csatlósaként, egyedül Magyarország ne vessen véget a szabad népek ellen vívott esztelen és öngyilkos háborúnak, egyedül a magyarság ne vegye ki részét a hazáját leigázó német rablók megsemmisítésében!

Szakítani kell a hitlerista Németországgal! Fegyverszünetet kell kötni a győztes szövetséges hatalmakkal, a Szovjetunióval, Angliával, az Észak-amerikai Egyesült Államokkal!

Nem szabad ölbe tett kézzel nézni, hogy a magyar hazát egyedül az orosz hadsereg szabadítsa fel a német járom alól! A szabadságot, a függetlenséget csak akkor érdemeljük meg igazán, ha magunk is cselekvően, minden erőnkkel kivesszük részünket a saját felszabadításunkból. Álljon talpra a nemzet szent szabadságharca a német elnyomók ellen!

Újjá kell építeni a romokban heverő Magyarországot! A magyar nép nagy többsége ezt akarja!

1945

Mindszenty József pásztorlevele (1945. október 18.)

Meg kell mondanunk, hogy a magyar közéletben sok, nagyon sok oly jelenséget tapasztalunk, melyek a tiszta demokrácia elveivel éles ellentétben vannak. (...) Úgy látszik, mintha Magyarországon az egyik totális szellemű zsarnokságot a másik váltotta volna fel. (...) Most kellene a múlt hibáit az emberi jogok lelkiismeretes tiszteltetésével jóvátennünk, hogy a világ becsülését valamiképp kiérdemeljük. Sajnos ezt nem mondhatjuk el. A tavalyi magyar gyöngeség megismétlődik. Különös hatások folytán a magyar élet valóban az egyik totális zsarnokságból a másik felé sodródott. Titeket, Kedves Híveink, felszólítunk, hogy fontoljátok meg szavazatokat, s a választás alkalmával adjátok szavazatokat arra a jelöltre, aki az erkölcsi tisztaság, a jog, az igazság, és a rend érdekében fog síkra szállni s képes lesz küzdeni e jelenlegi szomorú állapotok visszaélései ellen. Ne rettenjete meg a gonoszság fiainak fenyegetéseitől!

Kiss Eszter

Falusi parasztgazda családom több generációja élt együtt egy nagy házban. Amikor jöttek az agitátorok a dédnagyapámhoz, hogy lépjen be a téeszbe és hozza a földjeit, vasvillával támadt az agitátorokra, mire nagyanyám, a menyé így csitította: „Hagyja, apus, lesz ez még másképp is!” Nagyanyámat rögtön feljelentették az agitátorok (akiknek tulajdonképpen megmentette az életét), behívták a tanácsházára, el is ítélték „államellenes izgatásért”, de a büntetését az általános amnesztia miatt végül nem kellett leülnie.

A gazdag nagyszüleimnél gyakran evett egy éhező szegény család. A férfit aztán „felvették” rendőrnek. A nagyapámat, aki többszöri felszólítás ellenére sem lépett be a pártba, bevitték a tanácsházára, és ott éppen ez a rendőr verte meg iszonyatosan...

Amikor anyám 8 éves volt, és épp a dédnagyanyámmal volt otthon ő, a 10 éves bátyja és a pár hónapos öccse, betört az udvarba és a házba egy részeg komcsi (aki szintén azért haragudott a nagyapámra, mert nem lépett be a pártba), és nyitott bicskával kergette őket a konyhai asztal körül. Szerencsére olyan részeg volt, hogy el-elesett, és anyám bátyja ártalmatlanná tudta tenni. De anyám jól emlékszik arra a halálfélelemre...

Ujlaki Dénes

Az anyai nagypapám a háború előtt országgyűlési képviselő volt; gombnyomogató a Kisgazdapártban. Hatezer holdon gazdálkodott, de rettentő bohém ember volt... Az anyukám táncosnő szeretett volna lenni, gyönyörű lába volt. Jöttek a komolyabbnál komolyabb udvarlói, de a végén mindig megléptek, mert kiderült, hogy a hozománya egyáltalán nem akkora, mint amekkorára a hatezer hold alapján számítottak... Végül maradt az apám...

Apám ügyvédként végzett, aztán újságíró lett. Amikor felkerült Győről Pestre, egy darabig a Nemzeti Újság politikai rovatvezetőjeként dolgozott, majd '45-ben megalapították az Új Ember című katolikus hetilapot, később pedig a Vigíliát – ez inkább irodalmi jellegű, de szintén klerikális újság volt. Apám nagyon sokat segített Weöres Sándornak, Pilinszky Jánosnak és másoknak.

Én '45-ben születtem – amikor lebombázták a házat, ahol a szüleim laktak, a Szentkirályi utca és a Bródy Sándor utca sarkán. Anyám megijedt, és ott, a pincében megszült. Apámat elvitték egy kis málenkij robotra, de a jegygyűrűje árán megszabadult, sikerült hazajönnie.

Gimnazista koromban néhány évig börtönben voltam; az egyik utolsó koncepciós per áldozata lettem. Államellenes szervezkedésért ítélték el, meg „szövetséges gyilkossági kísérletben való tevékeny részvételért”, csak azért nem, amiért tényleg elítélhetek volna: fegyverrejtegetésért. A '63-as amnesztiával szabadultam. Utána be kellett hoznom az irdatlan iskolai restanciát – mindössze 24 napig voltam gimnazista... Gyorsan leérettségiztem esti gimnáziumban, és letettem egy középfokú német nyelvvizsgát. Az anyám anyanyelvi szinten beszélt németül, franciául és angolul is, tudott gyors- és gépírni – de mondanom sem kell, hogy a hetvenes évek közepéig sehol nem kapott állást, mert az ún. minőségi lapján ott volt, hogy osztályidegen.

Egy darabig ki is voltunk telepítve a Hortobágyra. Később, egy éjszaka kopogást hallott az anyám, és azt hitte megint viszik a családot... Összecsomagoltunk. Akkor kiment az apám, az előszobába,

és sírva-nevetve jött vissza: „Csöpikém, hát nézd meg, mire csomagoltunk össze...” A kutyának volt egy kosara a szekrény mellett, álmodott valamit és csóválta a farkát, az kopogott a szekrényen. Rettentő szegénységben éltünk nagyon hosszú ideig. Négyszobás lakásban laktunk, ebből hármat albérlőknek adtunk ki. Anyám gyönyörűen kötött, azzal keresett egy kis pénzt. Végül felvették a Masped nevű szállítási vállalathoz, onnan is ment nyugdíjba. '56-ban az egész család becsomagolt, apám is, anyám is jó állást kapott volna Németországban, de az indulás előtti napon a nagybátyám és a bátyám úgy döntöttek, hogy maradunk. Ki ment el később, a hatvanas évek végén? Természetesen a nagybátyám és a bátyám. Igaz, csak Bécsig, ahol a bátyám vasbeton-statikusból filmrendező lett.

1956

A Kádár-kormány felhívása, 1956. november 4.

Magyar Testvérek! Munkások! Parasztok!
Katonák! Elvtársak!

Nemzetünk nehéz napokat él át. Veszélyben van a munkások és a parasztok hatalma, a szocializmus szent ügye. Veszélyben vannak az elmúlt 12 esztendő mindazon vívmányai, melyeket a magyar dolgozók és mindenekelőtt ti, magyar munkások, a magatok kezével, hősi és önfeláldozó munkával teremtettetek meg.

Az ellenforradalmárok egyre arcátlanabbak. Kegyetlenül üldözik a demokrácia hívet, a nyilasok és más vadállatok gyilkolják a becsületes hazafiakat, legjobb elvtársainkat. Tudjuk azt, hogy hazánkban még sok a megoldást kívánó kérdés, még sok nehézséggel kell küzdenünk! A dolgozók élete még távolról sem olyan, amilyennek kell lennie egy szocializmust építő országban. Az elmúlt 12 esztendőben elért haladással egy időben Rákosi és Gerő klikkje sok súlyos hibát követett el, és súlyosan megsértette a törvényességet. Mindez jogosan tette elégedetlenné a dolgozókat.

A reakciósok saját önző céljaikat követik. Kezet emeltek a mi népi demokratikus rendszerünkre. Ez azt jelenti, hogy a gyárakat és üzemeket vissza akarják adni a kapitalistáknak, a földet a nagybirtokosoknak. Már el is indították Horthy zsandárait, börtönőreit, az egész átkozott és gyűlöletes elnyomó és kizsákmányoló rendszer képviselőit, hogy a nép nyakára üljenek. Nem szabadságot, jólétet és demokráciát hoztak volna, ha győznek, hanem rabságot, nyomort, munkanélküliséget és kíméletlen úri elnyomást.

Magyarok! Testvérek! Hazafiak! Katonák! Polgárok!

Véget kell vetnünk az ellenforradalmi elemek garázdálkodásának. Ütött a cselekvés órája! Megvédjük a munkások és parasztok hatalmát, a népi demokrácia vívmányait! Rendet, biztonságot és nyugalmat teremtünk a hazánkban!

Szacsvay László

Anyai ágon vagyok Szacsvay. Két híres ősöm van, mind a kettő Szacsvay Imre: az egyik színész volt, a másik pedig Kossuth titkára. Kossuth meglógott, őt meg, aki makulátlan ember volt, harminchárom éves kora körül, az aradi vértanúkkal együtt kivégezték.

Anyám Rimaszombaton, apám Kőbányán született. Az apai nagyapám lakatos volt a Ganzban, a nagyanyám az meg óvónő, aztán nyitottak egy szatócsboltot, és mindenkinek adtak fűt-fát, úgyhogy egy év alatt tönkrementek. Apám Fehér Tibor néven író lett, később vette fel a Szacsvay nevet. Anyám tanítónő volt, hozzá jártam első általánosba.

Jobban emlékszem '56-ra, mint az érettségimre, jönnek a képfosz-lányok... A teherautókról leesett néhány feldobált halott a kanyarban. A Köztársaság téren fejjel lefelé lógó embert is láttam. Egy Vöröskeresztes kocsi rengeteg csokoládét hozott – életemben nem ettem annyi csokit, mint ötvenhatban. Később, amikor már elfogyott, a papírját rágtuk, abból meg rágógumi lett.

Nem volt tanítás, kitépkedtük a lapokat a füzeteinkből, hosszában összehajtottuk, megnyáláztuk és fölfújtuk. Ha végigszaladtunk a több száz felfújt papíron, annak olyan hangja volt, mint a gépfegyvernek. Mi meg röhögtünk, hogy futni kezdenek az emberek az utcán...

A körvasúttól vaktában lőtték a várost az oroszok. Az Amerikai úton, a házunk előtti füves részen játszottunk, amikor egy házbeli ezermester hazaküldött bennünket: „Na gyerekek, most már sötétedik, mindenki menjen haza!”. Valamit megérzett. Oda, ahol játszottunk, néhány perc múlva akna esett. Hatalmas gödör maradt a helyén; biztos, hogy az összes gyerek meghalt volna, ha ott maradtunk.

Hallottuk, hogy a Mexikói úti töltésre felszaladt egy tank, és van benne egy szétégett ember. Meg akartuk nézni. A Thököly úton a belváros felől jött egy páncélautó, és lőtt mindenre, ami mozgott. Iszonyúan megijedtünk, és rohanni kezdtünk hazafelé. Annyira rohantam, hogy az egyik kanyarban nyakkal fennakadtam egy étterem kerthelyiségének a láncán. Hanyatt estem, ömlött a nyakamból a vér. De nem az volt a fő bajom, hogy megsebesültem, hanem az, hogy ki fogok kapni. Bemásztam a fürdőszobaablakon. Tudtam, hogy ha megsérül a térdem, be kell kenni jódos Castellani-oldattal. Nekem a torkom sérült meg, hát megittam a Castellanit... Az valami rémálom volt! De megúsztam az egészet, szegény szüleim sosem tudták meg.

1960

Köszönet a szovjet hadseregnek

Kádár János a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokról,
1960. október 3.

Vannak, akik arra kíváncsiak, mikor vonják ki a szovjet csapatokat Magyarországról. A szovjet csapatok a Varsói Szerződés tagállamainak megfelelő megállapodásai alapján vannak Magyarországon. Kivonásuk a szerződő felek, köztük a Magyar Népköztársaság kormányának elhatározásától függ.

A magyar nép jól megvan azokkal a szovjet csapatokkal, amelyek megszabadították a náci fasiszta hadsereg rémuralmától és az országot hitleristák kezére játszó Horthy-rendszer ellenforradalmár fasiszta erőitől. A Szovjet Hadseregnek köszöni népünk nemzeti függetlenségének visszanyerését és azt, hogy ma is békében és biztonságban él.

Azt mondják egyesek, hogy mi a szovjet csapatok segítségével levertünk egy általuk nemzetinek nevezett felkelést. De mi nem nemzeti felkelést, hanem csak egy ellenforradalmi puccsot vertünk le, mégpedig egy-két nap alatt. Ezt az ellenforradalmi puccsot külföldön szervezték, sok éven át készítették elő a nemzetközi reakció erői. A nemzetközi reakció e puccskísérletével a belső reakciók szűk csoportját mozgósította, megtévesztett egyeseket, de a puccskísérlettől távol álltak a magyar nép szocializmushoz hű, alapvető tömegei.

Mészáros Blanka

Az apai nagymamám a kunfehértói téeszben volt takarítónő. És egymásba szerettek a téeszelnök fiával. Már arra készültek, hogy összeházasodnak, amikor a téesz Pécsre költözött. A nagymamának két sérült, süketnéma testvére volt, nem hagyhatta ott őket. Amikor a téeszelnök fia elsétált az életéből, hozzáment a falu egyik legrészegeesebb és legdolgosabb férfijához. Valószínűleg úgy érezte, hogy ez az a kaszt, amiből választhat, nincsen fölfelé. Egyszer öngyilkos is akart lenni. A falu határában volt egy fa, és azt mondták neki, hogy ha sokat eszik a terméséből, meg fog halni. Jól bekajált belőle, és lefeküdt a fa alá. Aztán felébredt, iszonyatos gyomorfájással – ennyi volt az öngyilkosság.

Édesapám kisbaba volt, amikor a nagypapa vasúti rakományt pakolt, azt hiszem, síneket. Előtte akart inni egy sört, de a nagymama nem tudott rá pénzt adni neki. A többi férfi nem ért rá segíteni a pakolásban: focimeccs volt a faluban, azt nézték. Valahogy elindult a vonat, a rakomány rádőlt a nagyapámra, csoda, hogy életben maradt. Mentőhelikopterrel vitték Pestre. Az mentette meg, hogy nem tudta meginni azt a pohár sört, mert így rögtön meg tudták műteni. Majdnem egy évig volt kórházban, aztán leszálalékolták. Az anyai nagyszüleim vágóhídon dolgoztak. Városi emberek voltak, kiskunfélegyháziak.

Anyukám elsős, apukám végzős volt a Juhász Gyula Tanítóképző Főiskolán, amikor a gólyatáborban találkoztak. Incselkedtek egymással, aztán a záróestén megtörtént az első csók. Apukám azt mondta, hogy ha anyukám még szeptemberben is megismeri, folytathatnák a dolgot... Amikor szeptemberben anya leszállt a vonatról Szegeden, apa ott várta a pályaudvaron. Azóta együtt vannak. Mindketten tanárok, anyukám orosz-angol-történelem, apukám pedig történelem-magyar szakos. A húgomat is, a bátyámat is tanították, engem pont nem. Pont szemben laktunk az iskolával Kunfehértón.

Én költöztem először Pestre a családból, 16 éves koromban, egyedül. A húgom azóta elvégezte a történelem-régész szakot, mindjárt doktorál, Aquincumban dolgozik. A bátyám meg három éve Németországban él, hegesztő a német Alpokban.

László-Bencsik Sándor: Történelem alulnézetben

(1973)

Hogyan lesz az ember munkás?

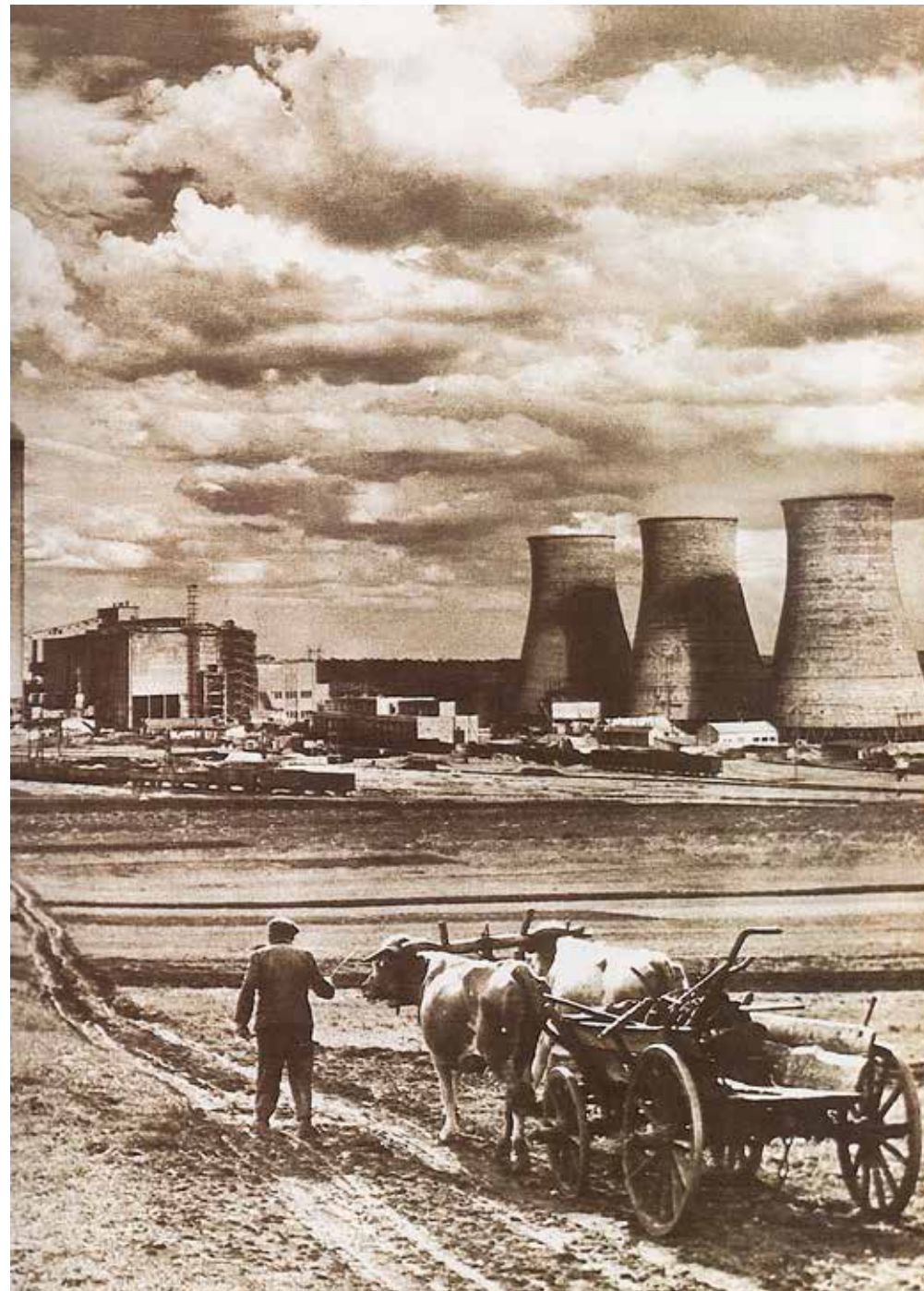
A legtöbb segédmunkás azt vallja, hogy a munka nem számít, akár trágyát is hordok egész nap a kalapomban, ha megfizetik. A munkát keresőnek az a legelső kérdése mindenütt, hogy mit fizetnek, és nagyon sokan inkább mosdanak vödörben vagy csap alatt, és öltöznek falba vert szögek között az egyik helyen, ha itt egypár százszal több jut a borítékba, mint a másikban korszerű körülmények között, kevesebb bérért. Vannak persze igényesebbek is, akik szeretnék szeretni is azt, amit csinálniuk kell. S hogy lehet megtalálni a kedvre való, megfelelő munkahelyet? Hol lehet az erre vonatkozó információkat beszerezni? Akármilyen furcsán hangzik is, elsősorban az italboltokban. Sőt, ott még olykor venni is lehet kiváltságosabb munkakört. Az extrább, különösen nagy jövedelmet ígérő – borraivalós – munkáknak meg szinte külön börzéjük van.

Hajnali ország

Vannak szép hajnalok és vannak borzongatóak. A mindennapi koránkelés óhatatlanul együttjár azzal, hogy nem nagyon ismerhetjük a frissen ébredés örömeit. Nemcsak a testünk ólmos, de lassan kapnak erőre a gondolataink is. Sem a hideg víz, sem a forró fekete nem serkent azonnal. Bár feketekávéval csak ketten köszöntjük a napot, a korai féldeci már sokkal általánosabb ébresztő, a nagy többség ezzel fűti fel magát, vagy még odahaza, vagy a legelső korán nyitó italmérésben. Egyikünk sem reggelizik, olyan korán és olyan bódultan nemcsak nem ízlik még az étel, de le sem igen megy a száraz torkokon. Legfeljebb egy-két könnyű falattal csapja be az ember önmagát, hogy az első cigaretta ne szívódjék éhgyomorra. Az a jó érzés, amit a könnyedség a fürgeség nyújt, csak jóval azután ér utol bennünket, hogy kiléptünk a kapun.

A gondolatok is csak ilyenkorra válnak elevenekké, a szellemi frissesség grafikonja reggelre szökik magasra. De azután, hogy a folyamatos figyelemben korlátok közé kényszerülnek, és egy állandó, szűk körre koncentrálnak, úgy merevülnek, szikkadnak, s úgy konyul le a grafikon íve. Esténként azután jó energia kell, hogy nekilóduljanak valamire újra. Ekkor lép ismét színre általánosabb érvénnyel az alkohol, sokan – hamis katalizátorként – hozzá folyamodnak.

Az ébresztőóra nem hibás. Nehéz ébredéseink gyökere az előző napokhoz és az előző estékhez tapad.

A kádárizmus

(Lengyel László, politológus)

1918-ig Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchiában a fölfelé haladó Európa és ezen belül a dinamikus, de felemásan felemelkedő Közép-Európa része volt. 1918-1919 után Magyarország visszazuhant Kelet-Európába, s a periféria perifériája lett. 1948 után a Szovjetunió megpróbált minket betagolni kelet-európai birodalmába és modernizációs kísérletébe. Megjelenhetett a „homo kádarius”, az a szocialista embertípus, akit már nem az állami erőszak vésőjével márványból faragtak ki vagy öntöttek vasba. Előttünk áll a hús-vér kisember, a pénztermelő, a fogyasztó, a magánember. Választani lehetett: te is lehetsz a „kádári ember”, a privat-Magyarország polgára, lehet egy Skodád, hétvégi házad, utazhatsz három évenként Nyugatra, de ez nem kötelező. Nyugodtan maradhatsz balek, üldöghetsz köz-Magyarországon. Ha nem akarsz televíziót, ne nézd. Ha nem akarsz hét végén házat építeni, megteheted.

Török Tamara, dramaturg

Az apai nagyapám 1905-ben született; 1911/12-ben egy osztályba járt József Attilával az öcsödi református elemi iskolában. Katona-orvosként megjárta a Don-kanyart; hazagyalogolt. Utána körzeti orvos lett Sárváron.

Az anyai nagyapám egy kilencgyerekes Somogy megyei család legkisebb és legtehetségesebb fia volt, és mint ilyen – a tanító javaslatára – csendőrnek adták a szülei. Ide-oda helyezték az országban, Sárváron ismerkedett meg a nagymamámmal, de édesanyám nővérei már Badacsonytomajon születtek, édesanyám pedig Ungváron. Amikor közeledett a front, a nagyapám feltette a nagymamát és a három gyereket a vonatra; egyetlen bőrönddel indultak el, hogy hazaköltözzenek Sárvárra. Útközben, Győr közelében, orosz repülőgépekről géppuskázni kezdték a vonatot. Az utasok legtöbbször a közeli kukoricás felé menekült, de mielőtt elérték volna, lelőtték őket a mezőn. A nagymamám úgy döntött, hogy a három kisgyerekekkel nem megy a vonatról sehova – így menekültek meg. Az ötvenes éveket állandó rettegésben töltötték, Sárváron sorban vitték el a csendőröket, akik aztán sosem tértek haza. A nagyapámért nem jöttek. Viszont az anyukámat '62-ben nem vették fel az egyetemre – ott volt a neve mellett a piros felkiáltójel. Egy év múlva, '63-ban aztán lazult a rendszer, és már nem számított osztályidegennek; fel is vették magyar-orosz szakra. Azt, hogy a nagyapám csendőr volt, sokáig sötét foltnak, feldolgozhatatlan ténynek éreztem a családjunk történetében. Még akkor is, ha az anyukám és a nővére szerint a nagypapa a világ legjobb és legtisztességesebb embere volt, és nemhogy nem bántott senkit, de akin csak tudott, segített.

A szüleim egy gimnáziumba jártak Sárváron, aztán mindketten Pestre kerültek, az édesanyám tanár, az édesapám mérnök lett. Titokban házasodtak össze 1970-ben, az esküvőjükéről táviratban értesítették a szüleiket. Beszálltak egy négylakásos társasház építésébe a Szabadság-hegyen, ebben az apai nagyszüleim is segítettek őket, viszont cserében néhány éven belül, még a hetvenes évek

elején felköltöztek hozzájuk. '78-ban megszületett a húgom is; hatan éltünk 90 négyzetméteren. Amennyire láttam, a nagymamám nem volt egyszerű eset... Harminc éven keresztül csak a fodrászhoz mozdult ki a lakásból; 97 évesen halt meg, 2002-ben. A szüleim – a nagyszülők némiképp nyomasztó jelenlétének dacára – majdnem ötven évig éltek együtt boldogan.

1989

Az ellenzék követelései (1989. március 15.)

Valódi népképviselőket és többpártrendszert! Biztosítsák a választások szabadságát és tisztaságát.

Rendőrállam helyébe jogállamot. Érvényesüljenek az emberi jogok, legyen bírói függetlenség.

Szólás-, sajtó-, lelkiismereti és oktatási szabadságot.

Szabadságot és önrendelkezést Kelet- és Közép-Európa népeinek.

Szűnjék meg Európa katonai, gazdasági és emberjogi kettéosztása.

Semleges, független Magyarországot. Vonják ki a szovjet csapatokat hazánk területéről.

Töröljék a magyar ünnepek sorából november 7-ét.

Nemzeti önbecsülést. Vessenek véget a történelemhamisításnak.

Adják vissza a nemzetnek címerét.

Igazságot '56-nak, tisztességet a forradalom mártírjainak. Nyilvánítsák nemzeti ünneppé október 23-át.

Rujder Vivien

A nagyapám szerint az ük-üknagyapám Hollandiából jött Magyarországra. A papó állítólag arisztokrata származású volt, csak valami kétes bizniszbe keveredett, és száműzték. Állítólag nem is Rujderek voltunk, hanem Riederek. Aki Rujder az országban vagy a világban, az mind rokon – a családi legenda szerint.

Budapest után a mi városunkban, Mosonmagyaróváron követelte a legtöbb áldozatot az '56-os forradalom, a nagyapám akkor tízéves volt. Ő és az osztálytársai is a felvonuló tömeggel haladtak, a Gyáli úton fordították őket vissza a tanáraik, így – hála az égnek – nem jutottak el a laktanyához, ahol a sortűz történt. Később a Papa és pár barátja odaszöktek, hogy megnézzék, mi történt. Azt mondta, bár elfelejthetné azt, amit ott látott.

Az anyai nagymamám részéről svábok vagyunk (a mamám leánykori neve Smuk volt), az apai nagymamám részéről pedig horvátok; ő Horvátkimlén lakott gyerekkorában, Mosonmagyaróvár mellett. Az apukám nyugalmazott vám- és pénzügyőr. Ő még felesküdt arra, hogy „életemet és véretem a hazáért”. A Petőfi Laktanyában volt katona, kezét fogott Göncz Árpáddal, és Diana hercegnőnek is sorfalat állhatott. Tízéves koromig Rajkán laktunk, aztán költöztünk vissza Mosonmagyaróvárra.

A Rajkán töltött tíz évet nem adnám semmi pénzért! Ökörnyálban szaladgáltam tavasszal, ősszel imádtam a kémények füstös illatát, éjszaka meg a kamionok hangjára aludtam el. Imádtam azt a monoton zúgást... Ott laktunk a főút mellett, nem messze a határtól, egy nagy téglaház egyik szolgálati lakásában. Mosonmagyaróváron sokáig nem tudtam normálisan aludni, mert csönd volt.

Az apukám most társasházi közös képviselő. Az anyukám pedikűr-manikűrös Ausztriában, esténként hazavezet Mosonmagyaróvárra. A nővérem is Ausztriában dolgozik, a Shopping City Südben.

Impresszum

Fejes – Tasnádi:

Rozsdatemető 2.0 A Hábetler család 100 éve

Szerkesztette: **Török Tamara**
Előadásfotók: **Dömölky Dániel**
Design, tördelés: **Báthori Róbert**

K: katonA
JÓZSEF SZÍNHÁZ

KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ
1052 Budapest, Petőfi Sándor u. 6.
www.katonajozsefszinhaz.hu

